

1982 ANAYASASI VE 2820 SAYILI SİYASİ PARTİLER KANUNUNDA YAPILAN SON DEĞİŞİKLİKLERE GÖRE PARTİ YASAKLAMA REJİMİ

Yrd. Doç. Dr. O. KORKUT KANADOĞLU*

I. Giriş

1982 Anayasasının 1995 yılında değiştirilen 68 ve 69. maddelerinde siyasi partilerin yasaklanması rejimini düzenleyen yeni esaslar getirilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde Anayasa ile kurulan bu yeni rejimin esaslarının belirlenmesinden sonra 12.8.1999 gün ve 4445 sayılı "Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"¹ getirdiği değişikliklerin, Anayasanın bu konuda 1995 yılında geçirdiği değişikliğe uygunluğu tartışılacaktır.

Sonraki bölümlerde ise Siyasi Partiler Kanununun (SPK), 1995 Anayasa Değişikliği ile getirilen parti yasaklama rejimine uyumu sağlanan ve bu uyumun sağlanması için gerekli değişiklik yapılmadan eski hali ile bırakılan hükümleri üzerinde durulacaktır.

Son bölümde de 1995 Anayasa Değişikliği ile öngörülen siyasi parti yasaklarını, somutlaştırma sınırını aşarak genişleten yasa maddeleri ele alınıp değerlendirilmiştir.

II. Yeni Yasaklama Rejiminin Esasları

1. 1995 Anayasa Değişikliklerine Göre

1995 Anayasa Değişikliklerinden sonra, Anayasada öngörülen parti kapatma nedenlerinin sınırlı olduğu ve bu yasakların ne yasayla genişletil-

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ RG. 14.8.1999, 23786.

mesinin ne de bunlara yenilerinin eklenmesinin mümkün olduğu görüşü daha rahat savunulabilir hale gelmiştir². Anayasa Mahkemesi de en son Demokratik Barış Hareketi Partisinin kapatılması istemiyle açılan davada verdiği ret kararının gerekçelerini temelde bu görüşe dayandırmıştır³.

Yeni düzenleme ile kapatma yaptırımına bağlanan yasaklar⁴ tek bir maddede (AY. md. 68/4) toplanmış ve bu maddedeki yasaklara, parti tüzük ve programları (AY. md. 69/5) ile parti eylemlerinin (AY. md. 69/6) aykırılığı ayrı ayrı maddelerde düzenlenmiştir. Böylelikle 1982 Anayasasının ilk halinde olmayan açıklık ve iç tutarlılığa sahip bir sistem oluşturulmuştur. 68/4. maddesindeki ideolojik yasaklar dışında 1982 Anayasasının kapatma nedeni saydığı diğer tek bir yasak ise “yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyruğu olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alma”dır.

Bunun dışında Anayasanın temelli kapatma yaptırımı bağlamadığı iki parti yasağı daha vardır: Birincisi, “ticari faaliyet yasağı”dır ki yasama

² Yasaklarda sınırlılık tezini Sağlam, kuramsal açıdan ve tarihsel, sistematik ve amaçsal yorum kuralları açısından gerekçelendirmiştir. SAĞLAM F., Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999, s. 103 vd. Aynı görüş 1995 Anayasa Değişikliklerinden önce de savunulmuştu. Bkz. TEZİÇ, E., Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler), Gerçek Yayınları, İstanbul, 1976, s. 135 vd., PERİNÇEK D., Anayasa ve Partiler Rejimi, 3. Baskı, İstanbul, 1985, s. 213 vd.

³ AYM. E.1996/3, K.1997/3, KT.22.5.1997, RG.2.6.2000, sy. 24067, s.45-49. Kararda, Mahkeme yargıçları ayrı ayrı kaleme aldıkları gerekçelerinde ortak bir noktada buluşmuşlardır. Buna göre; siyasi partilerin kapatılma nedenleri Anayasanın 69. maddesindeki kurallarla sınırlıdır, yasakoyucunun bunlar dışında yeni kapatma nedeni koyması Anayasaya aykırılık oluşturur.

⁴ 1982 Anayasasının 149. maddesinin 4. fıkrasına 1995 Anayasa Değişikliği ile eklenen bir cümle – “... Ve siyasi partilerin *temelli kapatılması veya kapatılmasına* ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin genel başkanının veya tayin edeceği bir vekilin savunması dinlenir.” – Anayasada temelli kapatma yanında başka bir kapatma yöntemine yer verildiği izlenimini vermektedir. Oysa, pozitif hukuk açısından bu cümle dışında hiçbir normatif dayanağı olmayan bu ayırım ve ölçüt, Sağlam’ın da belirttiği gibi yapaydır (Bkz. SAĞLAM F., ege. 108-109) ve 1982 Anayasasının 1995 Değişikliklerinden sonra da parti kapatmaya yönelik öngördüğü tek bir yaptırım türü vardır.

organı bu yasağı ihlal eden partiler için kapatma dışında başka yaptırımlar öngörebilir⁵. Diğeri ise temelli kapatılan bir partinin başka bir adla kurulması yasağıdır. Bu madde hükmünün uygulaması ile ilgili olarak iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bir görüşe göre; bu maddeye aykırılık nedeniyle bir partinin kapatılması ancak daha öncekinin kapatılmasına neden olacak koşulların varlığını sürdürmesi, başka bir deyişle yeni kurulan partinin temelli kapatılan parti ile aynı programı, faaliyeti sürdürmesi halinde mümkündür⁶. Buna karşın Fazilet Partisinin kapatılması için açılan davanın iddianamesinde “Anayasamızın 69 ncu maddesinin yedinci fıkrasının, başka nedenler olmasa bile parti kapatma nedeni olduğu gözden irak tutulmamalıdır” denilmekle yukarıdaki görüşün tam zıddı bir görüş benimsenmiştir. Bu görüşün gereği olarak da somut olayla ilişkin; Refah Partisi yöneticilerinin kapatma tarihine yakın günlerde kendi yakınlarına ‘Hülle Partisi’ olarak adlandırılabilen şekilde Fazilet Partisini kurdurmaları ve Refah Partisinin kapatılmasından hemen sonra 147 Refah Partisi mensubu milletvekili ile Refah Partili belediye başkanlarının tamamına yakınının Fazilet Partisine geçmesinin Anayasanın 69/7. maddesinin uygulanması için yeterli gerekçeyi oluşturduğu sonucuna varılmıştır⁷.

Daha önce belirtildiği gibi bu yasak için Anayasa açık bir kapatma yaptırımını öngörmediği gibi Siyasi Partiler Kanununun (SPK) eski metninde yer alan; kapatılmış bir siyasi partinin mensuplarının üye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasi parti kurulamayacağı kuralı, SPK’yi 1995 Anayasa değişiklikleriyle uyumlaştıran yasa değişiklikleri ile yü-

⁵ Örneğin bu yasağa aykırı davranmakta ısrar eden bir parti için para cezası öngörülebilir, tekrarı halinde makul bir süreyle sınırlı olmak kaydıyla faaliyetten alıkoyma yaptırımını uygulanabilir. TEZİÇ, E.; Anayasa Hukuku, Beşinci Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998, s.324. Ancak Teziç, yukarıdaki dipnotta tartışılan konuyla ilgili olarak “temelli kapatılma” yanında “basit kapatılma” şeklindeki yaptırım türünü de kabul eder görünmekte ve Anayasada açıkça kapatılma yaptırımına bağlandığı belirtilmeyen ticari faaliyet yasağı için basit kapatmayı söz konusu etmekte ve bu yaptırım türünün içeriğini somutlaştırırken de yukarıdaki örneği vermektedir.

⁶ SAĞLAM, F.; Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, s. 107, TEZİÇ, E.; Anayasa Hukuku, s. 325.

⁷ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 7.5.1999 gün ve SP.95 Hz.1999/116 sayılı iddianamesi, s.6.

rürlükten kaldırılmıştır. Bu durumda sadece kuruluş aşamasındaki niyet ve sayısal çoğunlukları göz önünde bulundurarak siyasi parti çoğulculuğunu daraltan iddianamedeki görüşün savunulabilirliği azdır.

2. 4445 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişikliklere Göre

SPK'nın 101 ve 103. maddeleri siyasi partilerin kapatılmasını düzenlemektedir. SPK md. 101'in irdelenmesine, öncelikle 4445 sayılı yasa ile değiştirilmesinden önceki halinin, 1995 Anayasa Değişikliği ile getirilen siyasi parti kapatma rejimine⁸ uygun olup olmadığı tartışmasına değinerek başlanabilir.

101. maddenin ilk halinde ilk üç bentte bir sıralama yapılarak, parti için bağlayıcılık gücü en fazla olduğu varsayılan tüzük ve programdan başlanarak (a bendi) sayılan parti organ, mercii veya kişilerinin (parti büyük kongresi, merkez karar ve yönetim kurulu, TBMM grup yönetim veya genel kurulu, parti genel başkanı, genel başkan yardımcısı, genel sekreter) aldığı kararlar, yayınladıkları bildiriler ve verdikleri demeçlerin (b bendi) ve en sonra da "Parti merkez karar ve yönetim kurulunca Yüksek Seçim Kurulu'na partiyi temsilen konuşma yapacağı bildirilmiş olan kimsenin, radyo veya televizyonda yaptığı konuşmanın" (c bendi) SPK'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı olması halinde kapatma kararı verilmesi öngörölmüştü. İhtar ve benimseme koşullarının eklendiği d bendinin 1 numaralı bendi ise aynen şöyledir: "1. (b) bendinde sayılanlar dışında kalan parti organı, mercii veya kurulu tarafından bu kanunun 4 üncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiilin işlenmesi halinde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak, iki yılı geçmemiş ise, Cumhuriyet Başsavcılığı söz konusu organ, merci veya kurulun işten el çektirilmesini yazı ile o partiden ister. Parti üyeleri 4 üncü kısımda yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiil ve konuşmalardan dolayı hüküm giyerler ise, Cumhuriyet Başsavcılığı bu üyelerin partiden kesin olarak çıkarılmasını o partiden ister.

⁸ 1995 Anayasa Değişiklikleri ile birlikte bir partinin kapatılabilmesi için tüzük, program ve eylemlerinin Anayasanın 68/4. maddesine aykırı olması şartı aranmıştır; tüzük ve program için doğrudan aykırılık yeterli görülürken, eylemler için odaklaşma olgusunun gerçekleşmesi gereklidir.

Siyasi parti, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde istem yazısında belirtilen hususu yerine getirmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesinde o siyasi partinin kapatılması hakkında dava açar. Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenmiş iddianamenin tebliğinden itibaren otuz gün içinde ilgili siyasi parti tarafından söz konusu parti organı, mercii veya kurulunun işten el çektirilmesi ve parti üyesi veya üyelerinin partiden kesin olarak çıkarılmaları halinde, o partinin kapatılması hakkındaki dava düşer. Aksi takdirde Anayasa Mahkemesi dosya üzerinde inceleme yaparak ve gerekli gördüğü hallerde Cumhuriyet Başsavcısının ve siyasi parti temsilcilerinin sözlü açıklamalarını ve konu üzerinde bilgisi olanları da dinlemek suretiyle açılmış bulunan davayı karara bağlar.”

Madde iki yönden Anayasaya aykırı bulunabilir. Birincisi; Anayasanın, tüzük ve program dışında aradığı odaklaşma olgusunu göz önünde bulundurmaması, ikincisi ise Anayasanın parti kapatma nedenlerini, 68. maddesinin 4. fıkrası kapsamındaki hallerle sınırlı olarak saymasına rağmen SPK'nın 101. maddesi ile yine aynı kanunun birçoğu Anayasa-daki kapatma nedenlerinin somutlaştırılmasıyla yetinmeyerek bu nedenleri Anayasaya aykırı olarak genişleten 4. Kısımındaki tüm madde hükümlerine aykırılık hallerini kapatma nedenleri olarak saymasıdır.

Sağlam, 101. maddenin ilk üç bendinde parti tüzel kişiliğini temsil yoğunluğu ve kamuya yönelik etkisi yüksek olan organ, mercii ve kişiler bakımından “bir odaklaşma karinesi”nin kurulduğu ve bu odaklaşma karinesinin odaklaşma ile özdeşliğinin de “anayasaya uygun yorum” yoluyla sağlanabileceği görüşündedir. Ancak, Sağlam yine de maddenin Anayasaya uygun anlamıyla yeniden düzenlenmesinin doğru olacağını belirtmekten de geri kalmamıştır⁹.

Belirtilen bu sakıncadan ayrı olarak Tanör, siyasi partilerin yasaklanması rejimini SPK'nın getirmiş olduğu cendereden – 1995 Anayasa Deği-

⁹ SAĞLAM, F.; Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, s.141. 101. maddenin b ve c bentlerindeki öngörülerin gerçekleşmesi halinde odaklaşma olgusu aranmadan siyasi partinin kapatılmasına karar verilebilmesine, Refah Partisi kapatma davasında Refah Partisi de savunmasında yer vermiş ve 101/b'nin 1995 Değişikliğinden sonra uygulanamayacağını belirtmiştir. AYM. E. 1998/2, K. 1998/1, KT. 9.1.1998, RG. 22.2.1998, sy. 23266, s. 248 vd.

şiklikleriyle öngörülen yasaklama nedenlerinin yasadakilere oranla daha dar ve mantıklı olduğundan hareketle – kurtarma amacıyla Anayasanın ilgili hükümlerini yeniden sıraya dizerek bir çözüm önerisinde bulunmuştur¹⁰.

TBMM, 4445 sayılı yasanın 16. maddesi ile 101. maddeyi yeniden düzenlemiştir¹¹. Bu maddenin, 1995 Anayasa Değişikliği ile öngörülen siyasi parti yasaklama rejimine, yerini aldığı önceki düzenlemeden daha uygun olduğu, Anayasaya aykırılık iddialarına gerekçe oluşturan noktaları içermediği görülmektedir¹². Bu nedenle sonuç olarak siyasi partilerin kapatılmasını zorlaştırdığı da bir gerçektir.

¹⁰ Bu çözüm önerisi için bkz. TANÖR B., Demokratikleşme Perspektifleri, s. 51-52. Belirtilmelidir ki, Tanör bu öneriyi, SPK'da 4445 sayılı Yasa ile yapılan değişiklik öncesi getirmiştir. Ancak Sağlam'ın, bir yandan böyle bir düzenlemenin bir somutlaştırma önermediği için yasada yer almasının şart olmadığını belirtmesi diğer yandan bu çözümü ideal olarak kabul etmesi birbiriyle çelişir görünmektedir. SAĞLAM, F.; Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, s. 169.

¹¹ TBMM'nin kabul ettiği metin şöyledir:

- “Anayasa Mahkemesi'nce bir siyasi parti hakkında kapatma kararı;
- a) Bir siyasi partinin tüzük ve programının Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine aykırı olması, sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlaması, suç işlenmesini teşvik etmesi,
- b) Bir siyasi partinin, Anayasanın 68'inci maddesinin dördüncü fıkrasına aykırı eylemlerin işlendiği odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesi'nce tespiti,
- c) Bir siyasi partinin, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden yardım alması,
- Hallerinde verilir.”

¹² Buna karşın Sağlam, SPK'nın 101. maddesinde de değişiklik yapan 4445 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden önce 101. madde için bu yasayla aynı hükümleri getiren Partilerarası Uyum Komisyonunun önerisini, 1995 Anayasa Değişikliği'nin gereklerine uymuş görünüp, özde hiçbir değişikliğe yol açmayan bir “sözde uyum yasası” hazırlığı olarak değerlendirmiştir. Çünkü, Sağlam'a göre; dördüncü kısımdaki yasaklar işlevsiz bırakılmamış, kapatma yaptırımına ve ayrı bir prosedüre bağlanarak yasanın 101. maddesine aktarılmıştır (age. s. 176). Ancak, 104. maddenin 4445 sayılı yasayla değişik düzenlenmesinde, en son uygulanabilecek yaptırım olarak sadece kapatmayı öngörmek yerine emredici hükümlerin niteliğine göre belirli süre faaliyetten alıkoyma, devlet yardımı ve/veya seçimlere katılma hakkından yoksun bırakma gibi yaptırım çeşitlerine yer verilmesi hu-

Bir siyasi partinin yasak eylemlere odak olması halini düzenleyen ve böylelikle 101. maddeyle bir bütün oluşturan SPK'nın 103. madde hükmünün de 1995 Anayasa Değişiklikleri öncesi ve sonrası esas alınarak bir karşılaştırılmasının yapılması yararlı olacaktır.

28.3.1986 gün ve 3270 sayılı Yasa ile değişik SPK'nın 103. maddesinin 1. fıkrası; odak haline gelmenin saptanmasında hangi eylemlerin göz önünde bulundurulması gerektiği sorusuna yanıt olarak aynı kanunun 78 ila 88 ve 97. madde hükümlerini göstermekteydi.

Maddenin 2. fıkrasında ise odak haline gelme olgusunun ancak atıfta bulunduğu 101. maddenin d bendinin uygulanması sonucunda ispat edilebileceği hüküm altına alınmıştı. Ancak Anayasa Mahkemesi, Refah Partisi kapatma davası görüşülmekte iken SPK'nın bu hükmünü Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir¹³.

4445 sayılı Yasanın 18. maddesi ile SPK'nın 103. maddesi, başlığı da dahil olmak üzere değiştirilmiştir. Maddenin şu an yürürlükte olan bu yeni düzenlemesinin ilk fıkrasında, bir siyasi partinin yasak eylemlerin odağı halini oluşturup oluşturmadığının Anayasa Mahkemesi tarafından belirlenmesinde sadece Anayasanın 68. maddesinin 4. fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerin dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır. İkinci fıkrada da bu bakımdan maddenin ilk fıkrasına uygun bir düzenleme getirilmiştir. 103. maddede yapılan bu değişiklik farklı açılardan değerlendirilebilir.

kuk dogmatığı ve politikasına daha uygun olduğu kabul edilse dahi, eski halinden farklı olarak 1995 Anayasa Değişikliği ile öngörülen yasaklama rejimine, kapatma nedenlerinin Anayasada sayılanlarla sınırlı olduğu anlayışı benimsenerek uyulmuş ve 101. madde dışında dördüncü kısımda yer alan maddelere aykırılık halinde – bu emredici hükümler işlevsiz kılınmayarak – Cumhuriyet Başsavcılığının talebi üzerine aykırılığın giderilmesine yönelik Anayasa Mahkemesinin alacağı bir ihtar kararı öngörülmüş ve bu ihtar uyulmaması halinde C. Başsavcısına kapatma davası açma yetkisi tanınmıştır.

¹³

Anayasa Mahkemesi, Refah Partisinin kapatılması hakkındaki davaya bakmakta olan mahkeme sıfatıyla davada uygulama durumunda olduğu SPK'nın 3270 sayılı Yasa ile değişik 103. maddesinin 2. fıkrasını, bu fıkrada öngörülen "hüküm giymiş olmak" koşulunun Türk Ceza Kanununun 141., 142. ve 163. maddelerinin kaldırılmış olması nedeniyle uygulanamaz hale geldiği gerekçesiyle Anayasanın 69. maddesine aykırı bularak iptal etmiştir. AYM. E. 1998/2, K. 1998/1, KT. 9.1.1998, RG. 22.2.1998, sy. 23266, s.23-24.

Değişikliğin olumlu yönleri ele alındığında ilk olarak, böylelikle odak halinin belirlenmesinde yasak eylemler olarak 1995 Anayasa Değişikliği sonrasında anayasaya aykırılıkları daha belirgin hale gelen ve 4445 sayılı Yasayla uyumlaştırılması yapılmayan SPK'nın dördüncü kısmındaki bazı maddeler hükümlerine aykırılığın kapatma yaptırımına yol açması engellenmiş olmuştur¹⁴. Diğer bir olumlu yön de, Anayasa Mahkemesinin SPK'nın 103/2. maddesini iptal ettiği kararıyla da elde edilebilecek bir esasın, yasal dayanağa kavuşturulmasıdır. Bu esasa göre bir partiye karşı alınan önlemler özünde gelecek için koruyucu niteliktedir ve Alman anayasa hukukunda da benimsendiği üzere partinin Anayasa ile belirlenmiş ideolojik yasaklara karşı olan kastını davranışlarıyla ifade etmesi için planlı takip ettiği amaçların fark edilebilir olması yeterlidir, yoksa ceza hukuku anlamında somut bir madde hükmünün ihlali şart deđildir¹⁵.

SPK md.103/2'nin, Anayasa Mahkemesinin iptalinden önceki ile bugün yürürlükte olan 4445 sayılı Yasayla değişik hükmünün getirdiği düzenlemenin içeriklerinin karşılaştırılması da ilginç sonuçlar verecektir. 103/2. madde, Anayasa Mahkemesi tarafından iptalinden önce, odak haline gelmeyi, tek bir durumu göz önünde bulundurarak belirliyordu. Bu durumun ortaya çıkması için de yasa metninde "ve" bağlacıyla birbirine bağlanan iki ayrı koşulun gerçekleşmesi aranıyordu: 1) SPK md. 101/d'nin uygulanması sonucu yasak eylemlerin parti üyelerince yoğun bir şekilde işlenmesi ve 2) İlk şıkta belirtilen durumun yasada sınırlı sayıda gösterilen organlarca açık veya örtülü benimsenmesi.

¹⁴ Kapatma nedenleri olarak Anayasada belirtilenlerin esas alınmasını sağlayan bu yasa değişikliği ile 101. maddeye dayanılarak kapatma kararı verilmesinde SPK'nın 4. Kısımındaki diğer maddelerin dikkate alınması zorunluluğu artık kalmamıştır. Örneğin; 101. maddeye göre Anayasanın 68/4. maddesinde belirtilen devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğüne aykırı eylemlerin odağı haline geldiği Anayasa Mahkemesince tespit edilen bir partinin kapatılacağı açıkça öngörülüşken, SPK m. 81'de belirtilen yasağa aykırılığın ve buna bağlı olarak bu yasağa aykırı eylemlerin odağı haline gelmenin saptanması, zorunlu olarak partinin SPK md 101 uyarınca kapatılması sonucunu doğurmayabilecektir. Fakat açıklanan bu durumda SPK md. 104'ün uygulama alanı bulacağı gözardı edilmemelidir.

¹⁵ Alman hukukunda bu konu için bkz. KANADOĞLU O.K., "Almanya'da Mücadeleci Demokrasi", O.İmregün'e Armağan, YÜHF. Yayını, İstanbul 1998, s. 982.

4445 sayılı Yasa ile değişik 103/2. maddeye baktığımızda ise birbirinden farklı iki ayrı durumun da odak haline gelmeye yol açabileceğini görüyoruz. İlk durum, Anayasa Mahkemesinin iptali öncesi 103/2. maddenin yukarıda belirtilen düzenlemesine benzer içeriktedir. Farklı olan noktalar ise artık SPK'nın belirli bir maddesinin (101/d gibi) uygulanması gereğinin kalmaması ve yasak eylemlerin kapsamının Anayasa hükmü ile sınırlanmasıdır. 103/2. maddenin yeni düzenlemesi bu durumla yetinmemekte, bu durumdan bağımsız, başka bir durumun gerçekleşmesini de odak haline gelme sonucuna bağlamaktadır. Bu yeni durum; yasak eylemlerin doğrudan doğruya yasada belirtilen parti organlarınca kararlılık içinde işlenmesidir.

Partinin anılan organlarının kendi üyelerinin yoğunlaşan eylemlerini açık veya örtülü benimsemesi ile kendisinin bu eylemleri kararlılıkla işlemesinin iki farklı durumu ifade etmesi dışında bu durumlar arasında parti organlarının bu farklı durumları oluşturacak tutumlarının niteliği ve niceliği bakımından da farklılıklar olduğu açıktır. Gerçi, Anayasa Mahkemesi içtihadıyla bu farklılıkları somut olayda daha açık belirleyebilecektir, ama "benimseme" özellikle de örtülü ise pasif bir tutumu ifade ederken "kararlılıkla işleme" hem eylemli bir durumu hem de bu durumun süre ve sayı olarak tekrarını gerektirir.

Açıklanan bu son durumu düzenleyen yeni madde hükmüne SPK'da yer verilmesinin, yasanın eski metninde yer alan 101/b,c bentlerindeki odaklaşma "karinelerinin" kaldırılması sonrası bu bentler kapsamına giren söz ve beyanların nasıl değerlendirilmesi gerektiği sorusuna bir yanıt getirdiği söylenebilir. Böylelikle, SPK md. 101'in eski düzenlemesindeki, kapatma yaptırımını için partiyi temsil eden belirli organların SPK'nın 4. Kısımındaki maddeler hükümlerine aykırı tek bir kararını yeterli gören hüküm Anayasaya uygun hale getirilmiştir. Buna karşın, 101. maddede oluşan bu yöndeki bir boşluğu doldurması nedeniyle 103. maddenin kapsamını genişletmiştir.

SPK'nın yürürlükten kalkan eski 101. madde hükmüne yukarıda açıklanan doğrultuda yüklenen işlev açısından 102. maddenin yeni hükmüne de bir göz atmak gerekir. Çünkü, SPK md. 101/d'nin eski halinde öngörülen ihtar prosedürü, son değişiklik ile 1995 Anayasa Değişikliği ile kurulan yasaklama rejiminin gerektirdiği uyarlamalar tamamıyla dikka-

te alınmadan 102. maddeye 2. ve 3. fıkraya olarak eklenmiştir. Dikkate alınan nokta, bu madde uygulamasında da yasak eylemlerin SPK'ya göre değil de Anayasaya göre belirlenmesi olmuştur. Dikkate alınmayan nokta ise kapatmanın 101 ve 103. maddenin uygulanması sonucu hükmedilebilecek bir yaptırım olması gerekirken 102. maddede de doğrudan olmayıp ihtar şartı aransa da, partiyi temsil gücü 103/2. maddede sayılanlardan daha az olan parti organ veya merciinin Anayasa md. 68/4'e aykırı eylemleri sonuç olarak kapatma yaptırımına bağlanmıştır. SPK'nın özellikle bu maddesinde kapatma dışında başka bir yaptırım türünün öngörülmemesi, kurulan yeni yasaklama rejimini tutarlılıktan ve adil olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Konunun tartışılmasına yasadaki küçük bir eksikliğe değinilerek son verilebilir. SPK md. 103/2'de önemli parti organları sayılmış, buna karşın parti genel başkanına yer verilmemiştir. Parti genel başkanının, partiyi temsildeki etkisi ve gücünün en az sayılan organlar kadar önemli olduğu gerçeğiyle birlikte 102. madde uygulamasından ayırık tutulmasıyla ortaya çıkabilecek sonuç da göz önüne alındığında genel başkanın Anayasada belirtilen yasak eylemlerinin de 103/2. madde kapsamında değerlendirilmesi gerekir.

III. 1995 Anayasa Değişikliği ile Uyumunu Sağlayan Yasa Değişiklikleri

1. SPK md. 79/c

Anayasanın 1995 Değişikliği sonrasında 69/9. maddesi ile değişiklikten önceki metnin 69/8. maddesindeki "Siyasi Partiler ... yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir surette ayni ve nakdi yardım alamazlar, bunlardan emir alamazlar..." şeklindeki hüküm daraltılmış ve yardım alma yasağı Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerle sınırlanmıştır. Gerçi Anayasa Değişikliğinde emir alma yasağına yer verilmemiştir, ama yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden yardım almanın kapatma yaptırımına bağlandığı bu anayasal düzenlemede, yukarıda sayılanlardan emir almanın evleviyetle kapatma nedeni olacaktır.

2820 sayılı Yasada yapılan değişiklikle Anayasadaki bu daraltmaya

uyulmuş, 79. maddenin c bendi yeniden düzenlenmiştir. “Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden herhangi bir suretle, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yardım¹⁶ kabul edemezler, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar”. Benden son bölümünde Anayasanın 69/8. maddesinde yer almayan bir yasağa yer verilmiş olsa da bu yasağın anayasal dayanağı, Anayasanın 68/4. maddesinin yeni metnine eklenmiş olan “Devlet bağımsızlığına aykırı tüzük, program ve eylem” yasağıdır.

SPK md. 79/c hükmünün Anayasa maddelerini somutlaştıran, Anayasa ile çelişmeyen bir içeriğe sahip olduğu açıkça görülmektedir.

2. SPK md. 79/b, 91, 92

1995 Anayasa Değişiklikleriyle yurt dışında örgütlenme ve faaliyet, yan kuruluşlar (kadın ve gençlik kolu gibi) oluşturma ve dayanışma (dernek, sendika, vakıf, kooperatif ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıyla siyasi ilişki ve işbirliği) yasaklarının kaldırılması sonrasında 4445 sayılı Yasa ile 2820 sayılı SPK'daki aynı konuları içeren yasaklar yürürlükten kaldırılarak Anayasa ile uyumlaştırma sağlanmıştır.

3. SPK md. 95

Kapatılan siyasi parti mensuplarının durumunu düzenleyen SPK md. 95 hükmünün; 1. fıkrasının ilk cümlesinde partinin kapatılmasına neden olup olmadığına bakılmaksızın süresiz olarak öngörülen kurucu, yönetici ve denetçi olma yasağının uygulama alanını, yalnızca partinin kapatılmasına neden olan kurucular dahil üyeleri ile sınırlayan, son cümlesindeki “on yıl” ibaresini “beş yıl” olarak değiştiren ve 2. fıkrasını yürürlükten kaldıran 4445 sayılı Yasa ile 1995 Anayasa Değişikliğine (md. 69/8) uyumu sağlanmaya çalışılmıştır.

Ancak SPK md. 95'in; söz ve eylemleriyle partinin kapatılmasına neden

¹⁶ “Yardım” sözcüğü açısından bir daraltma değil genişletme yapılmıştır; oysa Anayasa Değişikliğine uygun biçimde yardım sadece “maddi” olanla sınırlanmalıydı. Bkz. SAĞLAM, F.; age. s. 167.

oldukları için başka bir partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamayanların, "... milletvekilliği için aday olama"(y)acağını düzenleyen eski hükmünü, "... Siyasi partiler bu kişileri hiçbir surette seçimlerde aday gösteremezler" haline getiren 4445 sayılı Uyum Yasasının ilgili maddesi, siyasi parti yasaklılarının, yasaklılık süresince bağımsız milletvekili olup olamayacağı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Sorunun yanıtının, Anayasanın 84/5. maddesinin amacı göz önünde bulundurulduğu takdirde olumsuz olacağı açıktır¹⁷.

4. SPK md. 97

12 Eylül 1980 Harekatına karşı beyan ve tutum yasağı getiren SPK'nın 97. maddesi, 1995 Anayasa Değişikliğinden önce de Anayasaya içeriği bakımından aykırıydı. Bir siyasi partinin kapatılması sonucunu doğurabilecek bu yasak, 4445 sayılı Yasanın 25. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

IV. 2820 Sayılı SPK'nın 1995 Anayasa Değişikliği ile Uyumlaştırılmayan Hükümleri

1. SPK md. 78/c

1995 Anayasa Değişikliği ile eski metnin 69. maddesinin 1. fıkrasında yer alan "Siyasi Partiler, ...; Anayasanın 14. maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılır." hükmünün yürürlükten kaldırılması ve 68/1. maddesinde yer alan "Sınıf ve zümre egemenliğini veya herhangi bir diktatörlüğu savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz." hükmünün aynı maddenin 4. fıkrasına "sınıf ve zümre diktatörlüğu" şeklinde daraltılarak alınması karşısında SPK'da 4445 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle 78/c maddesindeki yasağın "sınıf egemenliği"ne ilişkin bölümü yürürlükten kaldırılması gerekirken madde hükmünde hiçbir değişiklik yapılmamıştır.

¹⁷ Aynı görüşte bkz. TEZİÇ, E.; Anayasa Hukuku, s. 325, SAĞLAM, F.; Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, s.115-117, KEKEÇ, S.;"Siyasi Parti Yasaklıları, Yasaklılık Süresinde Bağımsız Milletvekili Olabilir Mi?", Ankara Barosu Dergisi, sy. 1999-4, s. 69-74.

2. SPK md. 90/2

1982 Anayasasının eski metnindeki 69. maddenin 1. fıkrasında yer alan tüzük ve program dışında faaliyet yasağı, 1995 Değişiklikleriyle kaldırılmıştır. Yasaklanması ve yaptırıma bağlanması, devletin değil siyasetin işi¹⁸ olması gerekirken partinin tüzük ve programına aykırılığı, SPK'nın 90/2. maddesinde yasak olarak varlığını sürdürmektedir. Anayasaya açıkça aykırı olan bu durum SPK'da yapılan son değişikliklerle ortadan kaldırılmamıştır.

SPK'nın 90. maddesinin 2. fıkrasındaki diğer bir hüküm, siyasi partilerin seçimlerde diğer bir partiyi destekleme kararı almalarını yasaklamaktadır. Bu hüküm, genel parti özgürlüğünü demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmayacak ölçüde sınırlamaktadır¹⁹.

3. SPK md. 78/a

SPK 78/a hükmünün "Siyasi Partiler, Anayasanın başlangıç kısmında belirtilen esaslarını değiştirmek amacını güdemezler" demesi ve böylelikle göndermede bulunduğu başlangıç bölümünün 5. paragrafında yer alan "Türk milli menfaatleri", "Türklüğün tarihi ve manevi değerleri" gibi içeriği hukuken belirlenmesi çok zor değerlerin siyasi parti özgürlüğünün sınırlanmasında kullanılması, Anayasa Mahkemesinin siyasi parti kapatma davalarında, kararını, hukuk dışı gerekçelere dayandırabilmesi tehlikesini yaratmaktadır. Bu nedenle, SPK'nın son değişikliğinde ele alınmayan bu hükmün yürürlükten kaldırılması hukuk güvenliği açısından yararlı olacaktır.

V. 1995 Anayasa Değişikliği ile Öngörülen Parti Yasaklarını Genişleten Yasa Hükümleri

1. SPK md. 81

1982 Anayasasının 68/4. maddesi, ulus birliğini koruyucu ve siyasi partilerin ulus birliğine aykırı amaç ve faaliyetlerini yasaklayıcı hükümler

¹⁸ TANÖR, B.; Demokratikleşme Perspektifleri, TÜSYAD Yayını, İstanbul, 1997, s.47.

¹⁹ SAĞLAM, F.; Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, s. 128.

içermektedir. Anayasa yanında SPK hükümleriyle de ulus birliğini, ayrılıkçı partilere karşı koruyan hukuksal önlemler getirilmiştir. Buna göre devletin insan unsurunu oluşturan ulusun, ayrılıkçı hareketlerle bölünmesi amacını güden ve bu yönde faaliyette bulunan partiler siyasi alan dışında bırakılmıştır.

“Azınlık yaratılmasının önlenmesi” başlığını taşıyan SPK’nın 81. maddenin ilk fıkrasında, siyasi partilerin ülkede milli veya dini kültür veya mezhep veya dil veya din veya ırk farklılığına dayanarak azınlıklar bulunduğunu ileri sürmeleri yasaklanmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında, Türk dilinden ve kültüründen başka dil ve kültürleri korumak ya da geliştirmek ya da yaymak yoluyla ülke üzerinde azınlıklar yaratarak ulus bütünlüğünün bozulması yasaklanmıştır. Son fıkrada ise partilerin Türkçeden başka bir dil kullanmaları yasaklanmıştır.

Anayasa Mahkemesi, 1961 Anayasası döneminden beri aynen yürürlükte olan bu maddenin anayasaya uygun yorum tekniğiyle uygulama alanının sınırlarını ve amacını belirlemeye çalışsa²⁰ da öğretilerde bu maddeyle ilgili olarak; 1982 Anayasasında devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü korumaya yönelik fazlasıyla hüküm bulunduğu, 81. maddenin ise hukuk sistemini demokratik olmaktan çıkarmakta, şoven ve otoriter hale getirmekte olduğu²¹, SPK md.81 gibi bir hükmün yürürlükte tutulması ve pek çok yargı kararına dayanak sunmasının Türkiye’yi dış dünyadan koparmaktan başka bir sonuç vermediği²² ve Anayasa Mah-

²⁰ Anayasa Mahkemesi TEP’i kapatma kararında, maddenin birinci fıkrasında yasaklanan durumun, ülkede varlıkları hukukça tanınması gereken, yani azınlık hukukundan yararlanmaya hak kazanmış milli ya da dini kültür farklılıklarına veya dil farklılığına dayalı vatandaş topluluklarının bulunduğu ileri sürülmesi olduğunu, bir ulusun içindeki belli bir vatandaş topluluğunun dilinin veya dininin, toplumun öteki kesimlerinden ayrı olduğundan nesnel biçimde söz etmenin, tek başına bir azınlık bulunduğunu ileri sürmek anlamına gelmediğini belirtmiştir. AYM. E. 1979/1, K. 1980/1, KT. 8.5.1980, AYMKD. Sy. 18, s. 29. Son zamanlarda Anayasa Mahkemesi ÖZDEP kararında bu konudaki yorumunu daha da netleştirmiştir: “Yasaklanan, kültürel farklılıkların ve zenginliğin belirtilmesi olmayıp, bunların Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlık yaratarak, ulus bütünlüğünün bozulması ve buna bağlı olarak yeni bir devlet düzeninin kurulması amacıyla kullanılmasıdır.” AYM. E. 1993/1, K. 1993/2, KT. 23.11.1993, AYMKD. Sy. 30/2, s. 924.

²¹ TANÖR, B.; Demokratikleşme Perspektifleri, s. 44-45.

²² TANÖR, B.; Türkiye’de Demokratik Standartların Yükseltilmesi, Tartışmalar Ve

kemesini, yapacağı değerlendirmede 81. maddedeki yasal varsayımların kısılcasına almanın devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü ilkesini gerçek anlamından ve özünden uzaklaştırdığı ve buna ilişkin yasağın Anayasaya aykırı biçimde genişletilmesi sonucunu doğurduğu²³ değerlendirmeleri yapılmıştır.

Gerçekten de SPK md. 81'in içerdiği hükümlerle, ülkede azınlıklar bulunduğunu ve bunların kültürlerinin korunması gerektiğini ileri süren partileri, bu yöndeki faaliyetleriyle ayrılıkçılığı mı yoksa ulusal bütünlüşmeyi mi amaçladığını tam olarak göz önünde bulundurmaksızın kapatma yaptırımıyla karşı karşıya bırakması, madde hükmünün Anayasa-daki yasağı genişletici bir işlev gördüğü sonucuna varmayı kolaylaştırmaktadır. Bu doğrultuda bir değişikliğe SPK'da değişiklik yapan son yasada da yer verilmemiş olduğu belirtilmelidir.

2. SPK md. 89

Siyasi partilerin, Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasanın 136. maddesi hükmüne aykırı amaç gütmeye yasağı getiren SPK'nın 89. maddesi, laiklik içinde farklı kurumsallaşma aranışlarını haksız bir biçimde yasakladığı, partilerin kapatılması gibi ağır ve ölçüsüz bir yaptırım getirdiği eleştirilerine uğramış²⁴, bu yasağa aykırılığı temelli kapatma nedeni yapmanın, laikliğin korunması ile bir ilgisi olmadığı²⁵ haklı olarak belirtilmiştir.

Laiklik ilkesinin korunmasına yönelik anayasal yasağın somutlaştırıl-

Son Gelişmeler, TÜSYAD Yayını, İstanbul 1999, s. 82; TANÖR, bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 30 Ocak 1998 tarihli kararında TBKP'yi, Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun da 12 Mart 1998 tarihli Raporunda ÖZ-DEP'i ayrılıkçı ve terörist olmadıkları halde SPK md. 81'e aykırılık nedeniyle kapatan Türk hukuk uygulamasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. maddesine aykırı bulmasına da değinmektedir.

²³ SAĞLAM, F.; Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, s. 123.

²⁴ TANÖR, B.; Türkiye'de Demokratik Standartların Yükseltilmesi, Tartışmalar Ve Son Gelişmeler, s. 82.

²⁵ SAĞLAM, F.; Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, s. 124-125. Aynı zamanda yasanın bu maddesiyle Anayasanın kendi içinde 136. maddesi için tanımadığı sonsuzluk güvencesini siyasi partiler bakımından öngörmesi de Anayasaya aykırılık sonucunu doğurmaktadır.

ması niteliği taşımayan, siyasi parti özgürlüğü karşısında kapatmaya neden olacak ölçüde korunması gereken bir değeri içermeyen bu hükmün SPK'dan çıkarılması gerekirken SPK'da yapılan son değışiklikte bu yönde bir gelişmeye rastlanmamaktadır. Buna karşın Anayasa Mahkemesi, Anayasaya aykırı bir düzenleme getiren ve fakat Anayasanın geçici 15. maddesi kapsamına giren SPK'nın bu maddesinin ihmal edilerek uygulanmamasına karar vermiştir²⁶.

3. SPK md. 96/3

Özgürlükçü demokratik düzen içinde yer alan, genel anlamda diğer sınıflar üzerinde tahakküm kurmak hedefine yönelmeyen siyasi yelpazenin en solundaki partilerin, demokratik siyasal sistemin hukuk devleti, çok partililik, çoğulcu toplum ve iktidarın seçimlerle değışebilirliği ilkelerine aykırı bir tutum almadığı sürece kapatma yaptırımıyla karşılaşmadıkları bugün için artık siyasal bir gerçeklik halini almıştır.

Bu durumda, bir siyasi partinin sadece adında “komünist” sözcüğünü kullanması, 1995 Değişikliği ile yeniden düzenlenen Anayasanın 68/4. maddesinde yer alan sınıf ve zümre diktatörlüğü yasağının somutlaştı-

²⁶ Belirtilen yasağın kapsamı ve parti kapatma yaptırımına karar verilmesini sağlayacak bu yasağın kapsamındaki yazılı belge ve eylemlerin niteliği hakkındaki çelişik durumun aşılmasında Anayasa Mahkemesinin gösterdiği bu çabanın kamuoyu tarafından öğrenilmesini ilk sağlayan, Refah Partisinin kapatılmasına ilişkin verilen karara karşı yazdığı karşıoy gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi üyesi Kılıç olmuştur (AYM. E. 1997/1, K. 1998/1, KT. 16.1.1998, RG. 22 Şubat 1998, sy. 23266, s. 300). Burada Kılıç'ın aktardığına göre, Demokratik Barış Hareketi Partisinin tüzüğünün SPK'nın 89. maddesinde belirtilen kurala aykırı hüküm içermesi nedeniyle kapatılması istemi, Anayasa Mahkemesince reddedilirken bir kısım üyeler, Kanunun 89. maddesiyle getirilen kapatma sebebinin anayasal dayanağı olmadığı gerekçesiyle ihmal edilerek doğrudan Anayasa kurallarının uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir. Kılıç'ın, Refah Partisi kararında yollamada bulunduğu Demokratik Barış Hareketi Partisi kararı, Refah Partisi kararının yayımından ancak iki yılı geçen bir süre sonra Resmi Gazetede yayımlanabilmiştir (AYM. E.1996/3, K.1997/3, KT.22.5.1997, RG.2.6.2000, sy. 24067, s.45-49). Kararda çoğunluk görüşünü oluşturan bir kısım üyelerin gerekçelerine göre davada, ihmal edilen SPK'nın 89. maddesi yerine Kılıç'ın da yukarıda aktardığı gibi doğrudan Anayasanın, diğer bir kısım üyelere göre de Anayasanın 13. maddesinin yollamasıyla anayasal değerde olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ilgili maddeleri doğrudan uygulanmalıdır.

rılması anlamını aşmakta, belirtilen yasağın sınırlarını genişletmektedir. SPK'da Anayasayla uyumu sağlamak için yapılan değişikliklere rağmen bu madde de varlığını sürdürmektedir²⁷.

VI. Sonuç

1995 Anayasa Değişikliği ile getirilen siyasi parti yasaklama rejiminin eskisine oranla düzenleme şekli bakımından daha sistematik ve bütünsel, içerik açısından siyasi partilerin faaliyet özgürlüğünü genişletir nitelikte olduğu açıktır. Yeni rejimde kabul edilen en önemli esas; kapatma nedenlerinin sınırlı olduğudur. Bu esasın doğurduğu sonuç ise kapatma yaptırımının ancak bu sınırlı sayıdaki nedenlere aykırılık halinde uygulanabilmesidir. Partinin yasak eylemlerinin kapatmaya yol açabilmesi için odaklaşma olgusunun gerçekleşmesi aranırken, parti program ve tüzüğünün Anayasada belirtilen yasaklara aykırılığı halinde başka hiçbir ek koşul – ihtarına rağmen bu aykırılıkların giderilmemesi gibi – aranmadan kapatmanın öngörülmesi, yeni rejimin özgürlükçü yanını zedelemektedir.

2820 sayılı SPK'nın, bu yeni anayasal parti kapatma rejimine uyumlaştırılması amacıyla çıkarılan 4445 sayılı Yasanın, bazı eksikliklerle kendisinden beklenileni verdiği söylenebilir. Ancak, SPK'nın 1995 Anayasa Değişikliği ile uyumu sağlanan hükümleri yanında Değişiklik sonrasında dahi zımni ilga konusu olabilecek hükümlerinin varlığını sürdürdüğünü görmekteyiz. Yasanın, kapatma dışında başka bir yaptırım öngörme konusunda gösterdiği çekingenlik de bir diğer eksiklik olarak değerlendirilmelidir²⁸. Buna rağmen, sonuç olarak SPK'nın değişiklik yapılan; özellikle de partilerin kapatılmasını düzenleyen 101 ve 103. maddelerinin, yerini aldıkları maddelere göre daha somut ve belirgin hükümler içerdikleri ve partilerin siyasal faaliyet özgürlüğünü genişlettikleri kabul edilmelidir.

²⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de 30 Ocak 1998 tarihli TBKP kararında, söz konusu partinin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasında SPK'nın 89. maddesinin de gerekçe olarak kullanılmasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı bulmuştur. Bkz. İnsan Hakları Kararlar Derlemesi, Cilt: 2, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 1998, s. 372 vd.

²⁸ Örnek olarak SPK'nın 102 ve 104. maddeleri gösterilebilir.